

Висоцька М. А.,

аспірантка,

асистентка кафедри української мови імені професора Івана Ковалика
Львівського національного університету імені Івана Франка

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЙКОНІМІВ НА -ІВК-А

Анотація. Актуальність дослідження полягає у недостатньому опрацюванні назв населених пунктів України з формантом -івк-а. Стаття присвячена аналізу загального стану дослідження ойконімів на -івк-а.

Багато мовознавців, як-от Л. Гумецька, В. Ташицький, М. Кордуба, С. Роспанд, Д. Бучко, Ю. Карпенко, М. Торчинський, О. та О. Склярєнки, зробили значний внесок у вивчення ойконімів на -івк-а. Вони розглядали ці назви в різних аспектах: від структурно-граматичної класифікації до соціально-історичних факторів. Аналіз ойконімів з формантом -івк-а знаходимо у регіональних дослідженнях мовознавців, як-от: Д. Бучка, М. Габорака, Л. Масенко, М. Станівського, О. Купчинського, В. Шульгача, І. Варченко, Н. Герети, В. Котович, М. Худаша, Т. Поляруш, В. Лободи тощо.

Ойконіми на -івк-а спочатку утворювались від присвійних прикметників на -ов(а), -ев(а) з додаванням форманта -к(а). З часом суфікс -івк-а почали сприймати як топонімний формант, наслідком чого стало виникнення назв населених пунктів без попередньої стадії утворення назв на -ов(а), -ов(о). Він перетворився на складний суфікс, який втратив зменшувальне значення і став використовуватися для називання як малих поселень, так і великих населених пунктів. Ойконіми на -івк-а зазвичай вказують на власника або засновника поселення, що підтверджує думку про важливість людського фактору у процесі іменування поселень.

Назви населених пунктів з формантом -івк-а (-овк-а, -евк-а) почали зрідка фіксувати на території України в XIII–XV століттях. Кількість ойконімів на -івк-а суттєво зросла з XVI століття і досягла піку в XIX–XX століттях. Це зростання частково пов'язане з процесом перейменування населених пунктів післявоєнного періоду. Основними причинами збільшення кількості ойконімів на -івк-а є утворення нових населених пунктів та перейменування старих.

Більшість ойконімів на -івк-а походить від антропонімів (чоловічих імен, прізвищ, прізвиськ), а також від апелятивів, що вказують на природні умови або географічну номенклатуру. Ці назви поширені по всій Україні, але з найбільшим нагромадженням у південно-східних регіонах.

Ключові слова: топоніми, ойконіми, стратиграфія, твірна основа, ареал.

Постановка проблеми Назви населених пунктів з формантом -івк-а – одна з найпоширеніших груп назв населених пунктів на території всієї України, проте в українському та загальнослов'янському мовознавстві нема окремих ареальних досліджень, присвячених вивченню цієї ойконімної структурно-словотвірної моделі як на діахронному, так і на синхронному рівнях. У цій статті аналізуємо загальний стан

досліджень назв поселень на -івк-а, сконцентрувавши основну увагу на матеріалі регіональних ономастичних студій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження українських ойконімів здійснюється або за регіональним підходом (який полягає у вивченні назв населених пунктів певної історико-географічної або ж історико-етнографічної території, наприклад *Карпат та Прикарпаття* (М. Худаш, М. Габорака, В. Яцій [1; 2; 3; 4; 5]), *Харківщини* (Ю. Абдула [6]), *Черкащини* (І. Гонца [7]), *Сумщини* (О. Іваненко [8]), *Онілля* (В. Котович [9; 10]), *Полтавщини* (А. Лисенко [11]), *Рівненщини* (Я. Пура [12]), *Південно-Західного Поділля* (М. Торчинський [13; 14]), *Буковини* (Ю. Карпенко [15; 16]), *Покуття* (Д. Бучко [17; 18]) тощо), або за *ареальним підходом* (який базується на аналізі конкретної структурно-словотвірної моделі власних назв. Дослідження українських мовознавців присвячені таким формантам, наприклад: *-ани, -яни*: І. Царалунга «Українські топоніми на -ани (-яни)» [19]; *-ець, -иця*: Н. Михайличенко «Структурно-семантичні типи українських ойконімів із формантами -ець, -иця» [20]; *-ин, -ів*: З. Купчинська «Лексико-семантична і словотвірна структура географічних назв на -ин, -ів (територія України, X–XX ст.)» [21]; *-инці, -івці*: Д. Бучко «Українські топоніми на -івці, -инці» [22]).

Також виокремлюють *стратиграфічно-ареальний підхід*, який передбачає застосування різноманітних методів та прийомів, як-от методу етимологізації, словотвірного, дескриптивного, порівняльно-історичного, реконструктивного [23, с. 184]. Незважаючи на велику кількість та всеосяжний ареал поширення ойконімів з формантом -івк-а, ці назви ще досі не були об'єктом спеціального ономастичного дослідження, окремі розвідки стосуються синхронного аналізу на невеликих територіях, як-от *Івано-Франківщина, Тернопільщина, Північно-Східне Лівобережжя* [24; 25; 26].

Мета статті Проаналізувати загальний стан дослідження ойконімів з формантом -івк-а України, простудіювавши регіональні та ареальні ономастичні розвідки. Визначити особливості становлення та розвитку ойконімів на -івк-а.

Виклад основного матеріалу. Особливості становлення та функціонування ойконімів на -івк-а. Ойконіми на -івк-а первісно творилися від присвійних прикметників на -ов-а (-ев-а) за допомогою додаванням форманта -к(а), основою яких переважно виступали антропоніми. Л. Гумецька у праці «Нариси словотвірної системи української актової мови XIV–XV ст.» згадує дослідників слов'янської топонімії Ф. Міклошича, О. Селищева, Я. Карловича, В. Ташицького, які стверджували, що назви на -івк-а були вторинними, виникли з назв на -ов-а, -ов-о. Такі ойконіми з'явилися у той час, коли виникла потреба назвати нове, не обов'язково менше, але в часі пізніше від наявного поселення. Ці дослідники тракту-

ють ойконіми на -іvk-а як зменшувано-пестливі форми, що відповідали словосполученню з атрибутом «малий» або «новий». Проте Л. Гумецька подає думку В. Штібера, який запевняє, що місцеві назви з суфіксом -овк-а могли і не мати передумовою вихідних назв на -ов-а, а безпосередньо утворювалися від назв осіб для позначення невеликого населеного пункту. Тому назви такої моделі не можна кваліфікувати як зменшені форми інших топонімів.

Л. Гумецька, аналізуючи акти XIV–XV ст., зауважила, що на найдавнішому етапі простежується існування топонімних варіантів, коли поряд з основною назвою функціонує також один чи кілька варіантів: так, поряд із назвою *Семеновка* в інших актах зафіксовано також варіант *Семьюново*.

Отже, на найдавнішому етапі розвитку, як підсумовує дослідниця, назви на -іvk-а передумовою мали тип місцевих назв на -овь (-ов-а, -ов-о). Згодом суфікс -іvk-а почали сприймати як топоформант, внаслідок чого стало можливим утворення назв населених пунктів за допомогою суфікса -іvk-а безпосередньо від особових назв, а також від прикметникових основ [27, с. 44–45].

Структурно суфікс -іvk-а трактують як складний, який утворений із таких компонентів: форманта -іv, який є безпосереднім показником присвійності, та -к(а), де -к- – виразник демінутивності або суто структурний елемент із закінченням жіночого роду [8, с. 15].

Функцію посесивну та патронімну виконували різні форманти, серед яких -овь (-ово, -ова). З часом кількість посесивів різко зросла, тому задля уникнення нагромадження стереотипних формантів стали утворювати нові, серед яких суфікс -ówka (наприклад, *Chodówka*) (яких ще мовознавець С. Роспонд називає '*wtórne posesywa*'). Поява таких утворень, передусім, є наслідком позамовних чинників: індивідуальна власність замінює давнішу колективну чи родову [8, с. 114].

Базуючись на структурно-граматичній класифікації географічних назв С. Роспонда, зараховує ойконіми на -owka до присвійних секундарних назв, що вказують на засновника чи власника поселення, дослідниця Й. Щербовська-Копач, зазначаючи, що такі назви фіксують доволі рідко [29, с. 180]. Б. Чопек, аналізуючи групу ойконімів на -ka, -ki, -anka, -owka стверджувала, що топоніми на -owka є похідними від іменників, що утворені від прикметників з формантом -ow. Ойконіми цієї моделі, вперше зафіксовані у XVIII ст. на території Холмщини, були відапелятивного походження, які або пов'язані з флорою (*Kaliniowka, Lipowka*), або ж характеризували місцевість (*Polaniowka, Sredniowka*). [30, с. 28–29, 37]. Науковець Р. Mrozek при студіюванні назв Цешинського повіту фіксує, що формант -(ów)ka: слугував для творення назв населених пунктів, перші свідчення про які припадають на XIV. Усі назви відапелятивного походження (*Brzeźówka, Grabówka, Olszówka*) [31, с. 213].

В. Ташицький побічно аналізує серед інших типів місцевих назв ойконіми з демінутивними суфіксами, серед яких назви на -іvk-а (-o-wk-a), у праці «*Słowińskie nazwy miejscowe: (ustalenie podziału)*». На думку дослідника такі назви, як їхні недемінутивні відповідники (*Częstochówka < Częstochowa*), вказують на ім'я власника, нащадків чи мешканців поселення загалом. Ці ойконіми автор кваліфікує як '*назви здрибнілі або демінутивні*' [32, с. 26–27].

Дослідник М. Кордуба вважав, що формант -іvk-а надає ойконімам характер здрибнений, пестливий, тому припустив,

що назви такої моделі первісно надано невеликим поселенням, які утворені біля більших за розміром населених пунктів. Навіть на початку XX ст. назви на -іvk-а мають переважно відокремлені групи хат, невеликі кути (частини сіл), присілки та фільварки, хоч також такі назви зрідка властиві і для більших поселень. М. Кордуба стверджував, що топоніми на -іvk-а з'являються в XIV ст. як вияв колонізаційної діяльності. У цей час було важливо зазначити, кому належить населений пункт. Первісно твірними основами таких назв є церковно-християнські імена грецького, латинського та давньоєврейського походження, хоч зрідка фіксуються також антропоніми слов'янського походження (як відапелятивні, так і відантропонімні) [33, с. 15].

Виокремивши назви населених пунктів доойконімного рівня деривації, що структурно сформувалися ще до періоду, коли вони отримали офіційний статус, та ойконімного рівня деривації (інша назва: *секундарні, вторинні*), які виникли на базі усталених твірних основ за допомогою ойконімотворчих формантів, Д. Бучко зараховував ойконіми на -іvk-а саме до вторинного рівня деривації як власні назви з поліфункціональним суфіксом [34, с. 200–202]. Аналізуючи ойконімію України в діахронному аспекті, мовознавець виокремив чотири основні принципи номінації поселень, одним з яких є номінація поселень за належністю – за його зв'язком з певною особою, яка володіла населеним пунктом чи проживала на його території [35, с. 225].

Суфіксальним способом, як стверджує М. Торчинський, утворено орієнтовно третину назв населених пунктів України, серед них найпродуктивнішою словотвірною моделлю є модель назв населених пунктів з формантом -іvk-а, який зазвичай поєднується з християнськими особовими назвами, слов'янськими автохтонними відапелятивними антропонімами чи назвами рослинного світу [36, с. 381]. М. Торчинський зараховує оніми на -іvk-а до класу зі значенням «присвійні (посесивні), увічнювальні (комеморіальні) НП, дані за колишніми власниками або першими поселенцями і на пам'ять, на честь видатних осіб» [36, с. 447–448].

Як зазначають О. та О. Складенки, ставши продуктивними топоформантами, демінутивні суфікси почали втрачати притаманне їм зменшувальне значення. Згодом вони перетворились на топоформант, здебільшого витіснивши оніми з іншими формантами. Наслідком втрати демінутивними формантами конотативного значення зменшувальності є використання їх для номінації не лише малих поселень, але й великих міст з багатотисячним населенням (Наприклад, міста на Донеччині: *Горлівка, Макіївка, Костянтинівка* тощо). Варто зауважити, що це не вторинні назви, утворені від інших ойконімів, а оніми, утворені безпосередньо за допомогою форманта -іvk-а [37, с. 154].

Загальний стан дослідження українських ойконімів на -іvk-а. Регіональні дослідження ойконімів України дають нам можливість стверджувати, що на території Південно-Західного Поділля [14], *Покуття* [17], *Прикарпаття* [4] вперше зафіксовано оніми досліджуваної моделі у XV столітті. Аналогічні хронологічні дані подає і Л. Масенко, відзначаючи, що вперше поодинокі назви на -іvk-а зафіксовано у староукраїнській топонімії XIV–XV ст., проте найпродуктивнішим стало утворення ойконімів досліджуваної моделі в XIX–XX ст. на території всієї України [38, с. 647–659]. Проте О. Купчинський

у праці «Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть» подає ойконім *Нанчівка (Нанчівка-Воля)* Самбірської округи, зафіксований у 1281 році [39, с. 587, 746]. Тому стверджуємо, що перші фіксації датуються XIII століттям.

Досліджуючи продуктивність та локалізацію основних словотвірних-структурних моделей ойконімів України, Д. Бучко зазначав, що назви поселень з формантом -іvk-а – порівняно нова топонімна формація. Такі ойконіми вперше зрідка фіксують в історичних джерелах на давно заселених ареалах України, як-от Покуття, Прикарпаття, Волині. Назви поселень на -іvk-а зафіксовані на території всієї України, але основне нагромадження є в південно-східній частині країни. З XVI ст. починається стрімке кількісне зростання онімів цієї моделі, яке триває аж до XX ст. [40, с. 268–269]. Однією з причин зростання кількості ойконімів на -іvk-а у XX ст. є післявоєнне впорядкування назв населених пунктів. Наслідком є введення в ойконімний простір України 761 нової назви з формантом -іvk-а, що постали на місці замінені: 1) назв іномовного походження (*Клейнendorф, Бургуджи, Малінешти*); 2) польських відповідників антропонімів у твірних основах (*Янівка*); 3) ойконімів з асоціативно-негативною семантикою (*Дурняки*); 4) назв поселень з хоронімами та етнонімами в основах (*Лашки, Литва*); 5) описових та приємникових конструкцій (*Чума за Тисою*) тощо [41, с. 135].

Д. Бучко, досліджуючи походження назв населених пунктів *Покуття*, твердить: у XV столітті, що належить до староукраїнського періоду, з'являються нові топонімні моделі, які не були раніше зафіксовані, серед яких ойконіми на -іvk-а (-овк-а). Мовознавець переконує, що продуктивність цієї моделі зростає у наступні століття: у XV столітті на території Покуття таких ойконімів засвідчено було лише 3 одиниці, у XVI – 5, а у XVII – 19 одиниць. Окремі топоніми мали різні афікси або й різні назви, наприклад, *Плебанське – Плебанівка, Хом'яківка – Хом'яків, Слобода* чи *Гаврилівка* [17].

На території *Буковини* вперше виявлено ойконіми на -іvk-а у XVI ст. (1593 р.). Характерно, що ойконім на -іvk-а певний час функціонував як варіант давнішої назви на -овци: *Кулішівка – Кулешовиці*. Значне поширення ойконімів з формантом -іvk-а на території Буковини, як зазначає Ю. Карпенко, у пізніший період пов'язане саме з послабленням позиції словотвірчого форманта -івці, -инці. Згодом суфікс почав енергійно нарощувати свою продуктивність. У XVII ст. таких ойконімів зафіксовано вже 5: переважно утворені назви поселень від чоловічих власних імен, хоч також є утворення від сполучення за *дубровою – Задубрівка*. У XVIII ст. 8 ойконімів досліджуваної моделі зафіксовано на території центру, сходу та заходу Буковини, у XIX ст. лише суфікс -іvk-а єдиний з усіх двоелементних суфіксів збільшив свою продуктивність у місцевій топонімії, зрівнявши свою продуктивність з суфіксами -инці, -івці (16 нових назв поселень). Внаслідок політики перейменувань у XX ст. найчастіше фіксуються нові оніми з суфіксом -іvk-а (48 назв). У XX столітті досліджуваний формант почали використовувати при перейменуваннях занадто часто, перетворивши його на шаблон, цим обмеживши властиву українському топонімному ландшафту ойконімну різноманітність [16, с. 55–79].

М. Станівський, досліджуючи топоніми *Буковини* в пам'ятках XIV–XVII століття, зафіксував лиш оніми на -авк-а, -ов

та -овц-и, які на сучасному етапі мають формант -іvk-а (наприклад, *Михайловиці – Михайлівка*) [42, с. 48–55].

Суфікс -іvk-а на території *Південно-Західного Поділля* впродовж XV–XIX ст. нарощував свою продуктивність (XV ст. – 3 назви; XVII ст. – 46 назв; XVIII ст. – 130; XIX ст. – 205; кін. XX ст. – 148 [13, с. 18].

І. Варченко при вивченні топонімії *Східного Поділля* зазначає, що ойконіми на -іvk-а (*Бузівка, Вікторівка, Харківка, Дзен-є[д]зелівка тощо*) були зафіксовані в XVII столітті [43, с. 32].

На території *Опілья* тип ойконімів на -іvk-а вперше засвідчений у документах XIV ст., у наступні періоди його продуктивність лише зростає. Найдавніше зафіксовані назви в абсолютній більшості є відантропонімними утвореннями: *Басівка, Гетьманівка, Pisarowka*. Лише з набуттям максимальної продуктивності суфікс -іvk-а міг приєднуватися й до твірних основ апелятивного походження, які вказували на певні природні умови чи особливості довкілля: *Малінівка, Березівка, Грабівка* (хоч, як вказує дослідниця ойконімів Опілля В. Котович, повної гарантії, що такі назви утворено саме від апелятивів, а не від особових назв, нема) [10].

Н. Герета твердить, що демінутивний суфікс -іvk-а є порівняно новим формантом, проте найбільш продуктивним на території *Північної Хмельниччини*. Ойконіми на -іvk-а почали фіксуватися з XV століття. Особливо поширеним при творенні назв населених пунктів суфікс -іvk-а був у XV–XVIII ст. (18,2 % – 29,5 % від усіх досліджених ойконімів), а з XIX ст. найменування із цим формантом становили майже половину ойконімів з твірними основами відантропонімного походження (*Рашиївка, Богданівка*) [44, с. 76].

Я. Пура аналізує відіменні назви населених пунктів *Ровенщини*, зараховує до них прості (однокореневі) назви з кінцевими -а, -іvk-а на позначення первісно малих поселень (26 назв): *Ганнівка, Данилівка, Олександрівка, Софіївка* тощо. Також автор фіксує новотвори XX століття, пов'язані з перейменуванням назв поселень, що зазвичай символізували грубість та образливість. Так в ойконімний ландшафт введено відапелятивні оніми: *Грушівка, Калинівка, Соснівка* [12, с. XII–XIII].

На території *Бойківщини* ойконіми з формантом -іvk-а (-іvka, -овка) дослідив Я. Рудницький, зазначивши, що твірними основами у таких назвах виступають присвійні особові імена засновників, або первісних власників, чи мешканців поселення (чи його частини): *Махутowka (XVI): особливої назви. Махут* [45, с. 128].

У працях М. Худаша «Українські карпатські та прикарпатські назви населених пунктів (відантропонімні утворення)» [3], «Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів)» [1], «Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонентних скорочених особових власних назв)» [2], проаналізовано низку ойконімів на -іvk-а *Карпат* та *Прикарпаття*, наприклад: *Мошківка* [1, с. 236–237], *Дайтнарівка* [Худаш 2004, с. 96], *Терлівка* [3, с. 189], *Войсовичівка* [2, с. 71] тощо.

Дослідження ойконімів на -іvk-а *Прикарпаття* показало, що вже у XV столітті фіксується назва на -іvk-а як утворення для позначення меншого за розмірами населеного пункту, що виникло поряд з великим селом (*Cornyowka < Cornyow*). У XVI столітті починають утворюватися топоніми безпосередньо із додаванням словотвірного афікса -іvk-а (9 назв). «Цей факт

є свідченням того, що з XVI ст. тут уже завершився процес суфіксального перерозкладу в утвореннях, де колись випадково поєдналися два різні суфікси: *-ів- /< -ов-, -ев-/ і -к/а/*, в результаті чого виник новий складний топоформант, за допомогою якого почали утворюватися місцеві назви безпосередньо від антропонімів чи навіть апелятивів» [46, с. 170]. У XVII столітті вже засвідчено 34 оніми на *-івк-а*, більша частина яких утворена від антропонімів автохтонного відапелятивного та церковно-християнського походження, що використовувалися як прізвища чи прізвиська. Деякі ойконіми цього типу використовуються на місці колишніх географічних назв на *-ич-і, -івц-і*. Досліджуючи локалізацію новотворів на *-івк-а* у цьому столітті, М. Габорак зазначив, що оніми появляються на всій території Прикарпаття, навіть у гірській зоні. За допомогою суфікса *-івк-а* утворено майже 11,5 % назв нових поселень. У XVIII столітті кількість зафіксованих новоутворень з суфіксом *-івк-а* значно зменшилась (12 назв), проте у відсотковому відношенні до інших дериватів вони залишаються найбільш продуктивними. У XIX ст. кількість зафіксованих новотворів на *-івк-а* знову зростає (понад 30 онімів), що пов'язано зі значним збільшенням кількості нових населених пунктів, які появилися у результаті політики уряду Австро-Угорської імперії. У XX столітті на Прикарпатті зафіксовано 34 назви нових поселень на *-івк-а* [46, с. 169–176].

В. Шульгач зараховує ойконіми на *-івк-а* до відносно пізнього типу найменувань, які здебільшого мотивовані антропонімами:

- 1) особовими запозиченими іменами, як *Володимирівка < Володимир* [47, с. 28];
- 2) прізвищами та прізвиськами: *Заячівка < Заяць* [47, с. 56];
- 3) дохристиянськими іменами: *Знамирівка < *Знамир* [47, с. 58].

Окрім відантропонімних ойконімів, дослідник фіксує також відапелятивні: *Крижівка, Грушівка, Житнівка тощо*. Часто такі оніми виникли на місці перейменованих назв поселень. За даними етимологічного довідника-словника вперше зафіксовано ойконім на *-івк-а* на території *Волині* у середині XVI ст. – *Богушівка* [47, с. 15].

В. Котович, аналізуючи географічні назви *Тернопільщини* на *-івк-а* на сучасному етапі виокремлює «...125 ойконімів з поліфункціональним суфіксом *-івк-а*, що становить майже 11 % від усіх теперішніх ойконімів області. Будучи мовнокультурними знаками ономастичного коду, вони експлікують інформацію антропонімного, мікротопонімного, антропонімно-мікротопонімного, антропонімно-гідронімного, апелятивного та ін. субкодів» [25, с. 181].

Досліджуючи ойконіми на *-івк-а* *Івано-Франківської* області, В. Яцій твердить, що при називанні новозаснованих поселень, а також при перейменуванні населених пунктів часто спостерігається активне використання онімів на *-івк-а* навіть у XX ст. У більшості випадках географічні назви з формантом *-івк-а* (*-івк-а*) є відантропонімного походження, твірні основи яких «...часто вказують на ім'я або прізвище першопоселенця чи власника двору, садиби тощо» [24, с. 80].

Т. Поляруш у статті «Назви на *-івк(а)* як словотвірні топонімійні універсалії», проаналізувала ойконіми на *-івк-а* Північно-Східного Лівобережжя України (у межах Сумської області). Мовознавиця довела, що з-поміж суфіксальних утворень пропріативи на *-івк-а* посідають перше місце (зафіксовано

369 ойконімів). У дослідженні ойконімії давніх автохтонних терен (*Східне Полісся*) та місць пізніших масових колонізацій (північна *Слобожанщина*, північно-східна *Полтавщина*), зазначено, що назви поселень на *-івк-а* реалізуються за двома основними моделями – відантропонімною та відапелятивною. Встановлено, що найвищу регулярність мають відантропонімні утворення, серед яких переважають відпрізвищеві деривати [26, с. 339–340].

Про топоніми на *-івк-а* як пізні утворення дізнаємося у статті В. Лободи: наприкінці XVIII століття топоніми з суфіксами *-евк-а* та *-овк-а* склали 17–18 % серед тисячі назв поселень на території *Північного Причорномор'я*. На межі XIX–XX століття ця частка серед офіційних назв населених пунктів у регіоні зростає до 26–30 %. У середині XX століття у довідниках АТП-УРСР ці ойконіми становили, наприклад, 38,7 % на *Кіровоградщині*, 41,8 % на *Миколаївщині*, 34,3 % на *Одеській* і близько 32,5 % на *Дніпропетровщині* та *Херсонщині* [48, с. 80].

На території Сумщини категорія відносності в ойконімії виражена за допомогою різних суфіксів, серед яких найчастотніший формант *-івк(а)*, який використовується передусім для утворення назв поселень на позначення опосередкованої належності конкретній особі чи просторової суміжності географічного об'єкта. Здебільшого формант зберігає відтінок присвійності в топонімах з особою назвою в основі: *Нехайівка < ОН Нехай, Зеленківка – посесив від ОН Зеленко*; тоді як поняття відносності цей формант виражає в невеликій кількості випадків: *Вирівка – ойконім міг утворитися від потамоніма Вир (Вирь) або назви поселення Вири* (на території сучасної Сумської обл.) [Іваненко 2006]. Назви населених пунктів на *-івк-а* на території Сумщини почали з'являтися на початку та в середині XVII ст.: *Вирівка (1636), Довгополівка (1649), Нехайівка (1665), Ображіївка (1604), Орлівка (1647), Погорлівка (1665), Шулеїшівка (1660)*. Усі вони здебільшого походять від антропонімів, засвідчуючи зазвичай ім'я засновника чи власника населеного пункту [49, с. 58, 91, 181, 191, 195, 218, 308].

На території Черкащини одним із найпродуктивніших словотвірних формантів серед однокомпонентних ойконімів є суфікс *-івк-а* (16,7 % від усіх назв). Більшість назв населених пунктів на *-івк-а* утворена від антропонімів (84,5 %), здебільшого мотивованими слов'янськими автохтонними онімами відапелятивного походження (43,4 %: *Кавунівка*), християнськими особовими іменами (36,9 %) як чоловічими (*Михайлівка*), так і жіночими (*Катеринівка*). Відапелятивні утворення зазвичай зумовлені ландшафтними особливостями Черкащини. Вони мотивовані флоролексемами (*Калинівка, Вербівка*) чи географічними термінами (*Горбівка, Степівка, Скелівка*). Малопродуктивними є відгідронімні (*Ятранівка, Ірдинівка*) та відойконімні (*Чигиринівка, Уманівка*) назви населених пунктів [7, с. 7–8].

Ойконімний ландшафт *Харківщини* XVIII–XXI ст. проаналізувала дослідниця Ю. Абдула, поділивши назви на первинні та вторинні. Серед 38 словотвірних моделей дослідниця проаналізувала зокрема ойконіми на *-івк-а*. Велику увагу авторка присвятила дослідженню усунення топонімної омонімії [6].

Аналізуючи основні зміни, які стосуються впорядкування і перейменування назв населених пунктів України радянської доби, О. Шульган встановила, що до ойконімної системи України було залучено понад 750 назв на *-івк-а*, більшість з яких відантропонімного походження. При цьому чимало

дериватів на -івк-а утворено від апелятивів-прикметників, що «...не властиве давній українській ойконімічній системі, пор.: Веселівка, Веселинівка, Зеленівка, Черленівка» [50, с. 218].

Отже, проаналізувавши загальний стан дослідження ойконімів на -івк-а, робимо такі висновки:

1. Незважаючи на всеосяжний ареал поширення та велику кількість ойконімів з формантом -івк-а, ці назви ще досі не були об'єктом спеціального ономастичного дослідження, окремі розвідки стосуються синхронного аналізу на невеликих територіях. Ойконіми з формантом -івк-а знаходимо у регіональних дослідженнях мовознавців, як-от: Д. Бучка, М. Габорака, Л. Масенко, Ю. Карпенка, О. Купчинського, В. Шульгача, І. Варченко, Н. Герети, В. Котович, М. Худаши, Т. Поляруш, В. Лободи, які зробили значний внесок у вивчення ойконімів на -івк-а України;

2. Ойконіми на -івк-а зараховують до вторинного рівня деривації як власні назви з поліфункціональним суфіксом. Вони первісно творилися від присвійних прикметників на -ов (-ев) за допомогою додавання суфікса -к-а. Основою таких назв населених пунктів здебільшого були антропоніми. Згодом суфікс -івк-а став сприйматися як *самостійний топоформант*, наслідком чого стало можливе утворення онімів безпосередньо додаванням до основи антропонімів та апелятивів;

3. Перші фіксації назв населених пунктів на -івк-а датуються *XIII століттям*. Найбільша продуктивність цього форманта спостерігається з XIX–XX століть, що пов'язано з активним процесом перейменування населених пунктів. Дослідження показують, що назви поселень на -івк-а здебільшого утворюються від *антропонімів* (імен власників, засновників поселень) та *апелятивів* (назв, що описують географічну номенклатуру та природні особливості місцевості). Ойконіми на -івк-а розповсюджені на території всієї України (з найбільшим нагромадженням у південних та східних регіонах) і становлять вагомий частину українського ойконімікону.

Література:

- Худаши М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2004. 536 с.
- Худаши М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонітованих скорочених особових власних назв). Київ: Наукова думка, 1995. 362 с.
- Худаши М.Л., Демчук М.О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропоніми утворення). Київ: Наукова думка, 1991. 268 с.
- Габорака М.М. Семантико-словотвірні типи ойконімів Прикарпаття (XII–XX ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 1999. 290 с.
- Яцій В.О. Ойконімія Івано-Франківської області: історико-етимологічний словник. Київ: Наукова думка, 2015. 387 с.
- Абдула Ю.А. Становлення ойконімії Слобожанщини (на матеріалі Харківщини): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2008. 16 с.
- Гонца І.С. Ойконімія Черкащини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2006. 18 с.
- Іваненко О.В. Походження назв населених пунктів Сумської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2006. 20 с.
- Котович В. Походження назв населених пунктів Опілля: монографія. Дрогобич: Відродження, 2000. 155 с.
- Котович В.В. Ойконімія Опілля XII–XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2000. 20 с.
- Лисенко А.В. Ойконімія Полтавської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Чернівці, 2007. 20 с.
- Пура Я.О. Назви населених пунктів Ровенщини в їх зв'язку на суміжних локаціях. Львів, 1986. 142 с.
- Торчинський М.М. Ойконімія Південно-Західного Поділля: автореф. дис. ... філолог. наук: 10.02.01. Чернівці, 1996. 24 с.
- Торчинський М.М. Ойконімія Південно-Західного Поділля: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1993. 234 с.
- Карпенко Ю.О. Топонімія східних районів Чернівецької області: конспект лекцій. Чернівці: ЧНУ, 1965. 62 с.
- Карпенко Ю.О. Топонімія Буковини. Київ: Наукова думка, 1973. 238 с.
- Бучко Д. Походження назв населених пунктів Покуття. Львів: Світ, 1990. 144 с.
- Бучко Д.Г. Ойконімія Покуття: дис. ... док. філол. наук: 10.02.02. Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1992. 305 с.
- Царалунга І.Б. Українські топоніми на -ани (-яни). Хмельницький: Авіст, 2007. 157 с.
- Михайличенко Н.Є. Структурно-семантичні типи українських ойконімів із формантами -ець, -иця: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2011. 20 с.
- Купчинська З.О. Лексико-семантична і словотвірна структура географічних назв на -ин, -ів (територія України, X–XX ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 1993. 18 с.
- Бучко Д.Г. Українські топоніми на -івці, -инці: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 1972. 20 с.
- Редька Я.П. Українська ойконімія: стратиграфічно-ареальний, соціо-, економастичний та лінгвокультурологічний напрями. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Вип. 3 (101), 2023. С. 181–195.
- Яцій В. Ойконіми Івано-Франківщини з суфіксом -ів та його різновидами. *Культура слова*. Київ: Інститут української мови НАН України, 2005. Вип. 65. С. 80.
- Котович В. Ойконіми Тернопільщини на -івка: лінгвокультурологічний аспект. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2017. Вип. 1 (27). С. 175–183.
- Поляруш Т. Назви на -івк(а) як словотвірні топонімічні універсали. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Слов'янська філологія*. Чернівці, 2007. Вип. 356–359. С. 339–340.
- Гумецька Л.Л. Нарис словотвірної системи української актової мови XIV–XV ст. Київ, 1958. 298 с.
- Rospond S. Słowotwórstwo onomastyczne a apelatywne. *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 4. Językoznawstwo*. Wrocław. 1972. S. 109–119.
- Szczerbowska-Kopacz J. Klasyfikacja, znaczenie oraz pochodzenie nazw geograficznych w Polsce. *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*. 2011, № 5. S. 177–184.
- Czopek B. Nazwy miejscowe dawnej ziemi chełmskiej i bełskiej (w granicach państwa polskiego). Wrocław; Warszawa; Gdańsk, 1988. 208 s.
- Mrózek R. Nazwy miejscowe dawnego Śląska Cieszyńskiego. Katowice, 1984. 269 s.
- Taszycki W. Słowiańskie nazwy miejscowe: (ustalenie podziału). Kraków, 1946. 64 s.
- Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? Львів, 1938. 22 с.
- Бучко Д.Г. Класифікація ойконімів України (словотвірно-мотиваційний аспект). *Історична та сучасна українська ономастика: вибрані праці*. Чернівці: Букрек, 2013. С. 198–210.

35. Бучко Д.Г. Кілька уваг про принципи номінації в ойконімії України. *Історична та сучасна українська ономастика: вибрані праці*. Чернівці: Букрек, 2013. С. 218–225.
36. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв. Хмельницький: Редакційно-видавничий центр Хмельницького національного університету, 2009. 395 с.
37. Скляренко О., Скляренко О. Типологічна ономастика: монографія : у 5-ти кн. Книга друга: Ономастичний словотвір у типологічному ракурсі. Одеса: Астропринт, 2013. 408 с.
38. Масенко Л.Т. Історія власних назв. Історія української мови. Лексика і фразеологія. Київ: Наукова думка, 1983. С. 620–659.
39. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004. 1285 с.
40. Бучко Д.Г. Продуктивність і локалізація основних словотвірних-структурних моделей в ойконімії України. *Історична та сучасна українська ономастика: вибрані праці*. Чернівці: Букрек, 2013. С. 264–270.
41. Висоцька М. Ойконіми на -іvk-a як результат перейменувань поселень. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 1 (45). С. 135–141.
42. Станівський М.Ф. Топонімічні назви Буковини в пам'ятках XIV–XVII ст. *1 Республіканська топонімічна нарада: Тези доп. і вист.* Київ, 1959. С. 48–55.
43. Варченко І.О. До вивчення говіркових і топонімічних даних східного Поділля. *Діалектологічний бюлетень*. Київ, 1962. Вип. IX. С. 31–44.
44. Герета Н.М. Відантропонімі назви поселень північної Хмельниччини. *Студії з ономастики та етимології*. 2007. № 3. С. 72–79.
45. Rudnicki J. Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny. Rowprawy z onomastiki słowiańskiej. Lwów, 1939. 248 s.
46. Габорак М.М. Ойконіми Прикарпаття на -івці, -іvk(a). *Вісник Прикарпатського ун-ту. Філологія*. Івано-Франківськ, 1995. Вип. 1. С. 169–176.
47. Шульгач В.П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. Київ: Кий, 2001. 189 с.
48. Лобода В.В. Суфікс -іvk(a) та його російські діаморфи -евк(a), -овк(a) в українській топонімії. *Українське мовознавство*. 1977. № 5. С. 80.
49. Іваненко О.В. Назви поселень Сумщини. Історико-етимологічний словник. Київ: КММ, 2017. 336 с.
50. Шульган О.В. Ойконімія України радянської доби: еколінгвістичний дискурс. *Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. пр.* Вип. 9. Ч. 2. Кривий Ріг, 2013. С. 214–221.

Vysotska M. The history of the study of oikonims ending in -ivk-a

Summary. *The relevance of the study* is the insufficient analysis of geographical titles of Ukraine with formant -ivk-a. The article is devoted to the analysis of the general state of the research of oikonims ending in -ivk-a.

Many researchers, such as L. Gumetskaya, V. Tashitsky, M. Korduba, S. Rospond, D. Buchko, Yu. Karpenko, M. Torchinsky, O. And O. Sklyarenko, made a significant contribution to the study of oikonims ending in -ivk-a. They have considered these names in various aspects, from structural and grammatical classification to socio-historical factors. The analysis of the oikonim with the formant -ivk-a is found in regional studies of linguists, such as: D. Buchko, M. Gaborak, L. Masenko, M. Stanivskyi, O. Kupchynskyi, V. Shulgach, I. Varchenko, N. Gereta, V. Kotovych, M. Khudash, T. Polyarush, V. Loboda, etc

Originally, oikonims ending in -ivk-a were formed by using possessive adjectives ending in -ova, -eva and adding the formant -k-a. Over time, it evolved into a complex suffix that lost its diminutive meaning and became used to refer to both small settlements and large settlements. Geographical titles ending in -ivk-a usually indicate the owner or founder of the settlement, which confirms the idea of the importance of the human factor in the process of naming settlements.

The names of settlements with the formant -ivk-a (-ovk-a, -evk-a) began to be occasionally recorded on the territory of Ukraine in the XIIIth–XVth centuries. Throughout Ukraine, these geographical titles are common, but the largest concentration is in the southeastern regions. The number of oikonims ending in -ivk-a has increased significantly since the 16th century and reached its peak in the 19th and 20th centuries. This growth is partly due to the process of renaming settlements of the post-war period.

Most oikonims come from anthroponyms (male names, surnames, and nicknames), as well as from appellatives that indicate natural conditions or geographical nomenclature. Throughout Ukraine, these geographical titles are common, but the largest concentration is in the southeastern regions.

Key words: toponym, oikonim, stratigraphy, derivational stem, area.